

Zeggenschap en medezeggenschap in een algemeen pensioenfonds

Op 1 januari 2016 is de Wet algemeen pensioenfonds in werking getreden, waarmee het algemeen pensioenfonds (hierna APF) als nieuw type pensioenfonds is geïntroduceerd. Met de introductie van het APF beoogt de wetgever een logische volgende stap te zetten in de ontwikkeling van het Nederlandse uitvoeringsmodel voor pensioenen, met als doel de consolidatie en professionalisering van het pensioenfondslandschap verder te bevorderen.

DOOR ERIK GORIS EN MARK BOUMANS

Wij verwelkomen het APF als nieuw type pensioenfonds. Enerzijds biedt het schaalvoordelen in de uitvoering en besturing van de pensioenregelingen die bij een APF worden ondergebracht. Anderzijds biedt het de ruimte om tegemoet te komen aan de specifieke wensen van werkgevers en werknemers ten aanzien van de inhoud van de pensioenregeling, waardoor maatwerk mogelijk is.

In deze editie van Pensioen Advies over het APF willen wij specifiek ingaan op de zeggenschap en medezeggenschap in een APF. Een onderwerp dat (te) vaak onderbelicht blijft. Voor partijen die erover nadenken om hun pensioenregeling bij een APF onder te brengen, is het van belang om daar een goed beeld van te hebben.

Wij staan eerst stil bij enkele relevante noties van het APF en de governance modellen uit de Pensioenwet. Vervolgens gaan we in op de vraag hoe de zeggenschap en medezeggenschap in een APF is geregeld. We sluiten af met enkele slotwoorden.

Het algemeen pensioenfonds

Met het APF beoogt de wetgever meer keuzemogelijkheden te bieden bij het onderbrengen van de pensioenregeling zoals door de werkgever en werknemer is overeengekomen.

Het APF is een bijzonder type pensioenfonds. Het meest kenmerkende aspect van het APF is dat het een of meerdere pensioenregelingen mag uitvoeren en daarvoor afgescheiden vermogens mag aanhou-

den per collectiviteitkring. Anders gezegd, het APF mag ringfencen en meerdere geringfencete collectiviteitkringen aanhouden. Andere type pensioenfondsen mogen dat niet (uitgezonderd het multi Opf, maar dat verdwijnt binnen vijf jaar). Daar komt bij dat de domeinafbakening niet voor het APF geldt. Hierdoor kunnen pensioenregelingen met verschillende achtergronden en herkomst bij het APF worden onderbracht. Dat kan binnen een eigen kring of

Verantwoordingsorgaan vertegenwoordigt in principe werknemers en pensioengerechtigden

kosten efficiëntie kan ontstaan. Het samenbrengen van meerdere collectiviteitkringen binnen het APF leidt daarnaast tot een bestuurlijke lastenreductie. Een en ander maakt het APF tot een 'veelkunner'.

Oprichting APF

Een APF kan door iedereen worden opgericht, maar in de praktijk zien we dat vooral professionele partijen uit de pensioensector (zoals pensioenuitvoeringsorganisaties en verzekeraars) een APF willen oprichten. Ook PGGM bereidt de oprichting van een APF voor.

binnen een gezamenlijke kring met andere werkgevers.

Belangrijk onderdeel hiervan is dat krachtenbundeling tot stand kan komen, waardoor schaalgrootte en

Erik Goris
werkzaam bij PGGM

Mark Boumans
werkzaam bij PGGM

Zij schreven dit artikel op persoonlijke titel

Aan de oprichting zijn verschillende voorwaarden verbonden. Zo dient het APF – net als andere pensioenfondsen – de stichting als rechtsvorm te hebben. En zo dient het APF – in tegenstelling tot de andere typen pensioenfondsen – over een vergunning van DNB te beschikken. Achtergrond van deze vergunningplicht is gelegen in de complexiteit van de gescheiden uitvoering van meerdere pensioenregelingen. Reeds voordat de Wet algemeen pensioenfonds per 1 januari jl. in werking is getreden, konden partijen die een APF wens op te richten in oriënterende zin in overleg treden met DNB. De daadwerkelijke vergunningaanvraag kan pas per 1 januari 2016 worden gedaan. Een vergunning kan volgens staatssecretaris Klijnsma van SZW niet met terugwerkende kracht worden verleend. Gezien de vergunningprocedure verwachten wij dat vanaf maart 2016 een eerste vergunning kan worden verleend. Via het *Open Boek Toezicht* op de website van DNB kan meer informatie worden verkregen over de voorwaarden en het aanvraagproces. Daar valt onder meer te lezen dat de governance van het APF en het gekozen bestuursmodel belangrijke criteria zijn waar DNB op toetst.

Vijf bestuursmodellen

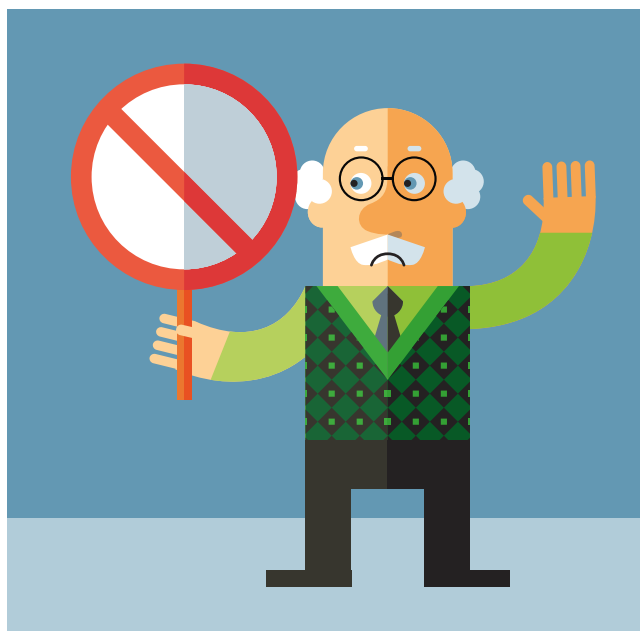
Net als andere type pensioenfondsen kan voor het APF uit een van de bestuursmodellen van de Pensioenwet, worden gekozen. Sinds de invoering van de Wet versterking bestuur pensioenfonds per 1 juli 2014 zijn dat er vijf: *het paritaire, het onafhankelijke, het onafhankelijk gemengde, het paritair gemengde en het (paritair) omgekeerd gemengde bestuursmodel*.

Zonder hier al te diep op in te gaan, kan onderscheid worden gemaakt tussen de *paritaire* en *onafhankelijke* modellen. Gezamenlijk kenmerk van de drie *paritaire* modellen is dat de belanghebbenden (werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden) invloed kunnen uitoefenen via deelname aan het bestuur en het verantwoordingsorgaan. In de twee *onafhankelijke* modellen is de besturing van het pensioenfonds belegd bij onafhankelijke professionele pensioenfondsbestuurders. De invloed van de belanghebbenden is geregeld via het belanghebbendenorgaan, dat uitgebreidere bevoegdheden heeft dan het verantwoordingsorgaan.

De interne toezichtsfunctie van een APF wordt uitgeoefend door een raad van toezicht, die uit ten minste drie onafhankelijke personen moet bestaan. Dit is anders als sprake is van een gemengd bestuur (one tier board). In dat geval is het intern toezicht belegd bij het niet uitvoerende deel van het bestuur. Anders gezegd, de uitvoerende en de (interne toezichthoudende) niet uitvoerende bestuurders vormen dan samen het bestuur.

De raad van toezicht (en het niet uitvoerende deel van het bestuur) heeft tot taak toezicht te houden op het fondsbeleid en de algemene gang van zaken in het APF. De raad van toezicht heeft bovendien een aantal goedkeuringsrechten. Onder meer ten aanzien van het jaarverslag en de jaarrekening alsmede de profiel-schets voor de bestuurders.

Bijzonder aan een APF is dat iedere collectiviteitkring over een eigen verantwoordingsorgaan of belanghebbendenorgaan dient te beschikken. Dus als er vier kringen zijn, dan moeten er ook vier verantwoordingsorganen of belanghebbendenorganen zijn. Op deze wijze wordt de medezeggenschap gewaarborgd van alle

werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden ten aanzien van de voor hen relevante collectiviteitkring.

Keuze bestuursmodel

Ieder model heeft zijn eigen voor- en nadelen. De vraag welk bestuursmodel het meest geschikt voor een APF is, kan niet eensluidend worden beantwoord. Uiteenlopende factoren spelen een rol, zoals de achtergrond van de oprichter(s), de mate van zeggenschap die werkgevers en werknemers willen opgeven dan wel wensen te behouden, de gebondenheid van de pensioenregeling aan de werkgever, de opzet van het APF en de aan- c.q. afwezigheid van voldoende geschikt bevonden bestuurskandidaten vanuit werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden. Partijen die overwegen om in een APF in te stappen, zullen hier een eigen afweging moeten maken.

Daarnaast speelt ook de strategie en doelstelling van het APF een belangrijke – zo niet doorslaggevende – factor. Als het APF in een single-cliënt setting wordt opgericht, waarbij slechts één (groep van) werkgever(s) de pensioenregeling in een APF wenst onder te brengen, kan zowel voor een paritair als onafhankelijk worden gekozen. Wellicht dat een gemengd model de meest gewenste uitkomst kan zijn: zowel paritaire als onafhankelijke vertegenwoordiging in het bestuur.

In een multi-cliënt setting verdient ons inziens één van de onafhankelijke modellen de voorkeur. In een APF met meerdere collectiviteitkringen nemen verschillende werkgevers deel, die geen onderlinge verbondenheid met elkaar (hoeven te) hebben, maar wel en schaal- en kostenvoordelen – al dan niet met behoud van een eigen identiteit c.q. eigen pensioenregeling – binnen het APF met elkaar willen delen. Dit kan al dan niet met behoud van een eigen identiteit of eigen pensioenregeling. Een paritair model zou in een dergelijke context onvoldoende tot zijn recht komen, omdat dit tot ongewenste bestuurlijke drukte kan leiden. Vanuit iedere collectiviteitkring binnen het APF dienen namelijk werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden in het bestuur vertegenwoordigd te zijn. Hoe groter het aantal collectiviteitkringen, hoe groter de omvang van het bestuur. Dit kan de bestuurlij-

ke slagvaardigheid bemoeilijken. Wel is het mogelijk dat bijvoorbeeld twee werkgevers afspreken dat namens hen een vertegenwoordiger in het bestuur plaatsneemt. Vertegenwoordiging wil namelijk zeggen dat men niet zelf in het bestuur hoeft plaats nemen, maar dat een ander namens hem optreedt.

Zeggenschap

Een pensioenfonds – en dus ook het APF – heeft tot taak om de pensioenovereenkomst uit te voeren op basis van de uitvoeringsovereenkomst.

Het bestuur is verantwoordelijk voor de besturing en beheersing van het pensioenfonds. De belangrijkste taak van het bestuur is het bepalen en vaststellen van het beleid (onder meer: beleggings-, premie- en uitbestedingsbeleid) en het toezien op de uitvoering daarvan.

De invulling van de besturing van het pensioenfonds is afhankelijk van het gekozen bestuursmodel. In een *paritair* model bestaat het bestuur uit vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers; aangevuld met vertegenwoordigers van pensioengerechtigden. In het *paritair gemengde* bestuur en het *omgekeerde gemengde* bestuur nemen daarnaast onafhankelijke bestuurders deel; respectievelijk als uitvoerende bestuurders of als niet-uitvoerende bestuurders. Voor de *paritaire* modellen kan ervoor gekozen worden om in het bestuur maximaal twee bestuurders te benoemen die niet directe vertegenwoordigers van de belanghebbenden zijn.

In de twee *onafhankelijke* bestuursmodellen (*onafhankelijke* en *onafhankelijke gemengde* model) bestaat het bestuur uit ten minste twee onafhankelijke bestuurders. Onafhankelijk wil zeggen dat zij niet directe vertegenwoordigers zijn van de belanghebbenden (werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden). Men dient onafhankelijk te zijn ‘*in state*’ (financiële en hiërarchische onafhankelijkheid), ‘*in mind*’ (evenwichtige belangenafweging) en ‘*in appearance*’ (geen schijn van belangenverstrengeling).

Voor ieder model geldt dat elke bestuurder als beleidsbepaler zijn taak zodanig vervult dat alle belanghebbenden betrokken binnen het APF, zich op evenwichtige wijze vertegenwoordigd kunnen voelen. Tevens dienen de bestuurders voldoende tijd beschikbaar te hebben om hun functie naar behoren uit te oefenen (toetsing aan de ‘voltijd equivalent score’). In ieder model dient een bestuurder te voldoen aan de geschiktheids- en betrouwbaarheidseisen van DNB.

Medezeggenschap

De medezeggenschap in het APF vindt plaats via het verantwoordingsorgaan (bij de *paritaire* modellen) of het belanghebbendenorgaan (bij de *onafhankelijke* modellen).

Het verantwoordingsorgaan heeft een verantwoordings- en adviesfunctie. Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het fondsbeleid en de wijze waarop het beleid is uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan is bevoegd een oordeel te geven over het handelen van het bestuur ten aanzien van het beleid, onder meer aan de hand van het jaarverslag. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan een aantal adviesrechten. Onder meer over het sluiten, wijzigen en beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst alsmede over de premie.

Het belanghebbendenorgaan heeft naast een verantwoordings- en adviesfunctie, ook een goedkeuringsfunctie. Hierdoor heeft het belanghebbendenorgaan ruimere bevoegdheden dan het verantwoordingsorgaan. Achtergrond hiervan is dat (vertegenwoordigers van) werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden in de onafhankelijke modellen geen zitting hebben in het bestuur. Omdat pensioen een arbeidsvoorwaarde is, houden belanghebbenden via het goedkeuringsrecht invloed op een aantal voor hen belangrijke bestuursbesluiten. Onder meer ten aanzien van het sluiten, wijzigen en beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst, het premie- en toeslagenbeleid en het vaststellen van het pensioenreglement en de ABTN. Vanwege de goedkeuringsrechten van het belanghebbendenorgaan worden de leden gekwalificeerd als medebeleidsbepalers van het APF en worden zij als zodanig door DNB getoetst op hun geschiktheid en betrouwbaarheid.

Van belang is dat een verantwoordingsorgaan en een belanghebbendenorgaan van een APF uitsluitend taken en bevoegdheden heeft, voor zover ze betrekking hebben op de collectiviteitkring waarvoor de organen zijn ingesteld. Ze kunnen dus geen invloed uitoefenen op de (kringoverstijgende) bedrijfsactiviteiten van het APF, omdat dit de besturing van het APF kan belemmeren. Over de vraag welke onderwerpen nu wel of niet kringoverstijgend zijn, kan in de praktijk van het APF onduidelijkheid ontstaan. Een zorgvuldige vastlegging van de taken en bevoegdheden in de statuten en reglementen van het APF is daarom van belang.

Wij merken nog op dat aan het verantwoordings- en belanghebbendenorgaan bovenwettelijke bevoegdheden kunnen worden toegekend. Dit mag er ons inziens echter niet toe leiden dat kringoverstijgende bevoegdheden mogen worden toegekend. Dit kan namelijk de (onderlinge) balans tussen de verschillende kringen binnen het APF verstoren.

Samenstelling medezeggenschap

In het verantwoordingsorgaan zijn in principe de werknemers en de pensioengerechtigden vertegenwoordigd. De werkgever is in het verantwoordingsorgaan alleen vertegenwoordigd als de werkgever of de deelnemers en pensioengerechtigden dit wensen.

Bij de samenstelling van het verantwoordingsorgaan geldt dat de onderlinge getalsverhouding tussen werknemers en pensioengerechtigden wordt gevolgd. Binnen een APF wordt dit beoordeeld aan de hand van de onderlinge getalsverhoudingen binnen de collectiviteitkring. Als in een kring meerdere werkgevers, (niet verplichte) bedrijfstakken of beroepspensioenregelingen participeren, dan geldt dat voor iedere werkgever, bedrijfstak of beroepspensioenregeling door minimaal een deelnemer en een pensioengerechtigde wordt vertegenwoordigd.

Het belanghebbendenorgaan bestaat uit vertegenwoordigers van de werkgever(s), de werknemers en de pensioengerechtigden. Voor de samenstelling van het belanghebbendenorgaan worden de regels van de bestuurssamenstelling toegepast. Ook is dit afhankelijk van de herkomst van de pensioenregeling die bij het APF wordt ondergebracht. Bij een slapende kring (zonder actieve deelnemers) kan worden afgezien van deelname van de werkgeversvertegenwoordiging in het belanghebbendenorgaan. Voorwaarde is wel dat de betrokken belanghebbenden daarmee moeten instemmen.

Het APF mag zelf de omvang van het verantwoordings- of belanghebbendenorgaan bepalen. Dat mag zelfs per kring verschillen. Ook kunnen werkgevers(organisaties), werknemers (organisaties) en pensioengerechtigden zich laten vertegenwoordigen; eventueel door een deskundige. Deze vertegenwoordiger kan in meerdere belanghebbendenorganen binnen een APF zitting hebben. Hierdoor kan de 'drukte' in de medezeggenschap worden beheerst.

Centraal belanghebbendenorgaan

Binnen een APF dat meerdere kringen en dus in de *onafhankelijke* modellen meerdere belanghebbendenorganen heeft, kunnen deze

belanghebbendenorganen worden samengevoegd tot een centraal belanghebbendenorgaan. Voorwaarde is wel dat de belanghebbendenorganen daarmee instemmen. Dit centrale orgaan heeft dan de taken en bevoegdheden van de afzonderlijke belanghebbendenorganen.

Centraliseren heeft als belangrijk voordeel dat de bestuurlijke druchte rondom de belanghebbendenorganen aanzienlijk kan worden beperkt. Voordat hiertoe wordt besloten, dienen de rollen en verantwoordelijkheden vanuit en ten opzichte van de kringen helder en evenwichtig onder en naast elkaar te worden gezet. Op grond van de wet dienen eerst de afzonderlijke kringen te worden ingesteld, waarna tot centraliseren kan worden overgegaan. Dit is ons inziens een gemiste kans van de wetgever, omdat dit tot extra werkzaamheden leidt (eerst instellen belanghebbendenorgaan per kring en vervolgens instellen centraal orgaan). Het zou efficiënter zijn als rechtstreeks – dus zonder instelling van een afzonderlijk belanghebbendenorgaan per kring – een centraal belanghebbendenorgaan kan worden ingesteld.

Tot slot

Met ingang van 1 januari jl. bestaat de mogelijkheid om een APF op te richten. Omdat het APF meerdere pensioenregelingen mag uitvoeren waarvoor het afgescheiden vermogens mag aanhouden, biedt het APF een ruim aanbod voor de uitvoering van (verschillende) pensioenregelingen.

Partijen die overwegen om hun pensioenregeling bij een APF onder te brengen dienen bij de besluitvorming daarvoor op verschillende aspecten te letten. Eén daarvan is de wijze waarop de zeggenschap en medezeggenschap in het APF is ingeregeld.

Alle vijf bestuursmodellen zijn mogelijk, hoewel in een multi-client setting de onafhankelijke modellen het meest voor de hand liggen. Professionele besturing door onafhankelijke beroepsbestuurders is daarbij de kern. Voordeel daarvan is dat de besturing van de uitvoering van de pensioenregeling uit handen kan worden gegeven, terwijl de betrokkenheid van de belanghebbenden daarbij via het belanghebbendenorgaan binnen de kring, dat belangrijke goedkeuringsrechten heeft, wordt gewaarborgd. ■